

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.226 Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору економічних наук, професору
Сас Людмилі Степанівні

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, професора, професора кафедри менеджменту і маркетингу Карпатського національного університету імені Василя Стефаника Благуну Івана Івановича на дисертаційну роботу Тижбір Наталії Зіновіївни за темою «Економічний механізм розвитку територіальних громад», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка

1. Актуальність дисертації, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Реформа децентралізації, проведена в Україні з 2014 року, надала територіальним громадам, як базовим одиницям місцевого самоврядування, широкі повноваження для самостійного вирішення питань соціально-економічного розвитку. Ефективність функціонування цих громад безпосередньо впливає на добробут населення, розвиток підприємництва та конкурентоспроможність регіонів. Ключовим чинником, що визначає здатність громад реалізовувати стратегічні цілі розвитку, є наявність дієвого економічного механізму, який охоплює взаємопов'язані інструменти мобілізації ресурсів, стимулювання інвестиційної діяльності, цифровізації управління та залучення зовнішнього фінансування.

В умовах воєнного стану, що спричинив скорочення власної дохідної бази громад через перерозподіл частини податку на доходи фізичних осіб до державного бюджету, питання формування ефективного економічного механізму задля оптимального використання ресурсів та залучення додаткового фінансування набувають особливої гостроти. Незважаючи на вагомий науковий доробок вітчизняних і зарубіжних учених, проблема комплексного вдосконалення економічного механізму розвитку громад в умовах децентралізації та воєнного стану залишається недостатньо дослідженою, що й зумовило актуальність теми дисертаційної роботи Тижбір Н.З.

Результати дисертації відповідають плану наукових досліджень Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, а саме науково-дослідній темі «Розробка організаційно-економічного механізму удосконалення виробничо-господарських структур регіону» (номер державної реєстрації 0111U000875, 2011–2025 рр.), у межах якої автором здійснено оцінку фінансово-економічних показників 62 територіальних громад Івано-Франківської області, побудовано економетричну модель чинників фінансової спроможності та розроблено концептуальну модель удосконаленого

економічного механізму розвитку громад.

2. Наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розвитку теоретико-методичних засад та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо формування економічного механізму розвитку територіальних громад, зокрема: удосконалено:

- трактування поняття «економічний механізм розвитку територіальних громад», яке, на відміну від наявних підходів, розглядається як складна інтегрована система п'яти взаємопов'язаних підсистем – фінансово-бюджетної, інвестиційно-інноваційної, економічного стимулювання, організаційно-управлінської та інформаційно-аналітичної, що забезпечують регулювання та координацію економічних процесів громади в умовах децентралізації та воєнного стану;

- методичний інструментарій дослідження шляхом інтеграції системного, функціонального, інституційного, програмно-цільового та інноваційно-економічного підходів, що забезпечує комплексність і системність наукового аналізу;

- модель інтегральної оцінки рівня розвитку громад, розраховану методом головних компонент (РСА) із застосуванням мови програмування Python, яка, на відміну від попередніх підходів, охоплює показники фінансової спроможності, інвестиційної активності та цифровізації управління;

- систему показників оцінки фінансової спроможності громад, доповнену коефіцієнтом фінансової спроможності, індексом Херфіндаля-Хіршмана для вимірювання диверсифікації структури доходів та показником CAGR для аналізу динаміки власних доходів;

набули подальшого розвитку:

- наукові підходи до класифікації чинників розвитку територіальних громад, систематизованих за групами (економічні, фінансові, соціальні, інституційні, інфраструктурні, географічні) з виокремленням внутрішніх та зовнішніх факторів впливу;

- інструментарій залучення додаткового фінансування розвитку громад, що охоплює механізми публічно-приватного партнерства, програми Європейського Союзу, місцеві запозичення та краудфандинг, адаптований до умов воєнного часу;

- концепція інноваційного розвитку територіальних громад за п'ятьма пріоритетними напрямками: цифрова трансформація управління, розвиток інноваційної економіки, енергоефективність та екологічні інновації, розвиток людського капіталу і смарт-спеціалізація.

Наукові положення, висновки та рекомендації, які представлені у дисертації, відіграють важливе значення як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Результати, отримані автором, внесли вклад у розвиток методологічних засад для аналізу інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад.

3. Практичне значення одержаних результатів

Отримані результати мають практичне застосування, оскільки розроблені теоретичні засади перетворено у конкретні рекомендації, спрямовані на використання при розробці місцевих цільових програм та у роботі приватних підприємств. Загальні результати дослідження і пропозиції автора стосовно оцінювання розвитку територіальних громад і застосування економічного механізму були впроваджені на рівнях місцевого управління та в практичній діяльності суб'єктів господарювання. Цей факт підтверджено відповідними документами і довідками про впровадження, а саме: при розробці місцевих цільових програм розвитку Лисецької територіальної громади (довідка № 515/01-27 від 09.10.2025); у діяльності Громадської організації «ІДЕЯ РОЗВИТКУ» (довідка № 7 від 27.10.2025). Одержані в процесі дослідження висновки, пропозиції, аналітичні дані та розрахунок інтегральної оцінки територіальних громад використано під час розробки плану розвитку господарської діяльності Товариством з обмеженою відповідальністю «Автотранс-Ів» (довідка № 15/25 від 11.03.2025). Теоретико-методичні та науково-практичні пропозиції застосовуються у навчальному процесі Карпатського національного університету імені Василя Стефаника при викладанні навчальної дисципліни «Основи економічного контролю» (довідка № 2026-01-26/6-12/326 від 12.02.2026).

4. Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертаційного дослідження Тижбір Наталії Зіновіївни засвідчив їхню повну ідентичність в частині формулювання мети, об'єкту, предмету, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків. Загалом зміст анотації відтворює інформацію про методологію дослідження, способи аргументації положень, основні ідеї тексту дисертації, викладені стисло.

Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою в дисертації. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені згідно з Вимогами до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), зареєстрованими в Міністерстві юстиції України 03.02.2017 за № 155/30023.

5. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень і висновків дисертації

Положення та висновки, які пропонуються до захисту, підкріплюються тим, що дослідження виконане на результатах попередніх наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених та використовує обширну науково-методологічну базу й інструментарій статистичного, кореляційно-регресійного та інтегрального аналізу. Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти органів державної і місцевої влади, офіційні дані Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби, статистичні збірники Державної служби статистики, матеріали веб-порталів відкритих даних, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, фінансова і бюджетна

звітність органів місцевого самоврядування, а також власні розрахунки автора. Достовірність результатів підтверджується також застосуванням сучасного інструментарію обробки даних мовою програмування Python.

Результати дослідження оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: XII Міжнародній науково-практичній конференції «Ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств» (Дубляни, 2023); I та II Міжнародних науково-практичних конференціях «Браславські читання. Економіка XXI століття: національний та глобальний виміри» (Одеса, 2023, 2024). Результати дисертації опубліковано в 6 наукових працях, з яких 3 статті – у наукових фахових виданнях України категорії Б.

6. Відомості про дотримання академічної доброчесності

За результатами перевірки дисертаційної роботи та опублікованих праць можна зробити висновок про відсутність порушення здобувачкою вимог академічної доброчесності. Це дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Тижбір Наталії Зіновіївни є оригінальним, завершеним, характеризується достатнім рівнем наукової новизни й практичним значенням та становить реальний внесок у розвиток економіки.

7. Аналіз структури та змісту дисертаційної роботи

Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів. Перший розділ «Теоретико-методичні основи економічного механізму розвитку територіальних громад» об'єднує три підрозділи, присвячені сутності економічного механізму розвитку територіальних громад, особливостям формування розвитку громад та методологічним засадам функціонування економічного механізму. У другому розділі «Оцінка трансформації економічного механізму розвитку територіальних громад» проаналізовано роль територіальних громад у соціально-економічному розвитку регіону, тенденції розвитку територіальних громад Івано-Франківської області та чинники, що впливають на їх розвиток; оцінювання проведено на матеріалах 62 територіальних громад області. Третій розділ «Концептуальні основи розвитку територіальних громад» містить обґрунтування економічного механізму розвитку територіальних громад, механізми залучення додаткового фінансування та напрями інноваційного розвитку громад. Загальний обсяг дисертації становить 163 сторінки. Робота містить 40 таблиць, 8 рисунків; список використаних джерел налічує 99 найменувань. Структура дисертації є логічною, зміст розділів відповідає меті та поставленим завданням дослідження, а оформлення — вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

8. Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації

Дисертаційна робота написана державною мовою з дотриманням норм академічного письма та коректним використанням фахової термінології. Виклад матеріалу є послідовним, логічним і чітким, наукові положення сформульовано зрозуміло, що полегшує сприйняття результатів дослідження.

9. Зауваження та запитання до дисертаційної роботи

Незважаючи на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи доцільним є визначення дискусійних положень, зокрема:

1. У підрозділі 1.1 автор обґрунтовує структуру економічного механізму розвитку територіальних громад через п'ять підсистем (с. 19–30). Водночас у методиці дослідження (с. 15–16) та при описі структурного методу згадуються дещо інші за назвами підсистеми (зокрема соціально-інфраструктурна). Доцільно уніфікувати перелік і назви підсистем упродовж усієї роботи, оскільки саме комплексне охоплення підсистем становить основу наукової новизни.

2. У табл. 2.13 «Класифікація чинників розвитку територіальних громад» (с. 78) у примітці до джерела зазначено «розроблено автором на основі», проте конкретне джерело не наведене. Доцільно вказати повне посилання або уточнити, що таблицю сформовано авторкою самостійно.

3. У підрозділі 2.3 (табл. 2.19, с. 85–86) для характеристики інвестиційної активності громад використано показники власних доходів і податкових надходжень. Доцільно було б чіткіше пояснити методику розрахунку показника інвестиційної активності та співвідношення між власними доходами і податковими надходженнями, щоб уникнути неоднозначного тлумачення наведених у таблиці даних.

4. У підрозділі 3.1 на рис. 3.1 (с. 93) наведено концептуальну модель удосконаленого економічного механізму розвитку громад. Оскільки автор слушно наголошує на диференціації громад за рівнем розвитку, робота б виграла, якби запропонована модель супроводжувалася рекомендаціями щодо її адаптації до різних типів громад (міських, селищних, сільських) з урахуванням їхньої фінансової спроможності.

Вказані дискусійні положення не мають принципового характеру та не зменшують загальної позитивної оцінки виконаного дослідження, його теоретичної та практичної значущості.

10. Висновок

Дисертація Тижбір Наталії Зіновіївни на тему «Економічний механізм розвитку територіальних громад», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка, є завершеною науковою працею, яка містить нові, актуальні та достовірні результати.

Дисертація відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти,

наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44 (зі змінами) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами). Подана дисертаційна робота є завершеною працею, у якій отримано нові обґрунтовані результати, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, а її автор Тижбір Наталія Зіновіївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Рецензент

**доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту і маркетингу
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника**

Іван БЛАГУН